

"(...)jestem Ślązakiem.
Chodzi mi o to, by pisząc o swojej ziemi,
przybliżyć Śląsk do Polski i Polskę do Śląska."

Gustaw Morcinek - właściwie Augustyn Morcinek (ur. 25 sierpnia 1891 w Karwinie na Śląsku Cieszyńskim (wówczas Austro-Węgry, obecnie w Czechach), zm. 20 grudnia 1963 r. w Krakowie) - pisarz związany ze Śląskiem, nauczyciel, działacz publicystyczny i poseł na Sejm PRL I kadencji (1952-1956).

Biografia

Urodził się w 1891 r. w Ostrawsko-Karwińskim Zagłębii Węglowym w ubogiej rodzinie wozaka Józefa Morcinka. Był najłodszy z czwórki rodzeństwa i został ochrzczony imieniem Augustyn. W 1892 roku zginął ojciec Józef Morcinek i ciężar utrzymania rodziny spadł na matkę. Augustyn - po ukończeniu szkoły ludiwej w Karwinie - rozpoczął prace w kopalni w wieku 16 lat, co w porównaniu z rówieśnikami było późno. Gdy miał 19 lat, górnicy zebrali pieniądze na jego edukację, dzięki czemu mógł uczęszczać do nauczycielskiej szkoły ludowej w Białej, którą ukończył w 1914 roku. W czasie I wojny światowej został powołany do służby wojskowej w austrowęgierskim garnizonie w Cieszynie. Po wojnie, od 1919 roku pracował jako nauczyciel w Skoczowie, gdzie jedną z jego uczennic była powieściopisarka Maria Wardasówna (1907-1986). w Skoczowie znajduje się obecnie muzeum biograficzne Gustawa Morcinka

Międzywojenna działalność literacka

Debiutował w 1918 roku artykułem *Wspomnienia z przewrotu listopadowego 1918 r.* zamieszczonym w Dzienniku Cieszyńskim; początkiem lat 20. Morcinek dalej publikował tam swoje artykuły, a także angażował się w redakcji *Zarania Śląskiego* (1920-1931). Jednakże swe najważniejsze utwory pisał na przełomie lat 20 i 30, zostając jedynym znaczącym śląskim, polskojęzycznym, prozaikiem okresu międzywojennego. Wtedy to powstały dzieła takie jak: zbiór noweli *"Serce za tamą"* (1929), czy powieści *"Wyrąbany chodnik"* (1931-1932), *"Narodziny serca"* (1932) i *"Łysek z pokładu Idy"* (1933). M.in. za sprawą tych, poświęconych tematyce górniczej i śląskiej utworów, znalazł uznanie i trwałe miejsce w podręcznikach literatury, a Zofia Kossak nazwała go następcą Orkana i roztoczyła nad nim, w początkach jego kariery, opiekę literacką. Wdzięczny z a pomoc Morcinek nazywał Kossak swoją "literacką matką chrzestną". Lata 1936-1939 spędził Morcinek za granicą, we Francji, Włoszech, Austri, Niemczech i Danii.

Aresztowanie i pobyt w obozach

Krótko przed wybuchem II wojny światowej wrócił do Polski, a 1 września 1939 wyjechał do Lwowa, skąd powrócił do Skoczowa na przełomie września i października. 6 października został aresztowany przez Gestapo i w latach 1939-1945 osadzony w hitlerowskich obozach koncentracyjnych kolejno Skrochowicach, Sachsenhausen i Dachau. Powodem aresztowania była przedwojenna działalność antyniemiecka. Zarzucano mu odczyty propagandowe dla Poaków w Westfalii, wykipowanie niemieckiego kółka śpiewackiego ("gesengferajnu" od Gesangverien) w felietonie "Cyrk w miasteczku" oraz, że pies bohatera "Wyrąbanego chodnika" nazywał się Bismarck. Jak pisze ironicznie sam

Morcinek: „Za tego psa między innymi odsiedziałem bez sądu blisk 6 lat w niemieckich obozach koncentracyjnych.” Podczas pobytu w obozach proponowano mu podpisanie volkslisty w zamian za uwolnienie, Morcinek jednak odmówił

Powojenna działalność literacka

W listopadzie 1946 wrócił do Polski, na Śląsk i osiedlił się w Katowicach. W owym czasie doświadczył aktywnego poparcia nowych władz, które stworzyły mu bardzo dogodne warunki do pracy, mimo tego, jego powojenna twórczość nie osiągnęła już takiego uznania, jak jego przedwojenne utwory. Morcinek łączył w swych utworach autentycyzm i obserwacji z liryzmem i humorem. Oprócz "poważnych" tematów społecznych, pojawiają się w jego twórczości również powieści dla dzieci i młodzieży, powieści historyczne (np. "Ondraszek") oraz baśnie, nawiązujące do śląskich "bajek" ludowych. Innym bardzo charakterystycznym dla jego postaci elementem jest rozbudowana epistografia*, czasem zdarzało mu się pisać do dwudziestu listów dziennie. Morcinek otrzymał za swą twórczość wiele odznaczeń i nagród literackich, a liczne jego książki przetłumaczono na języki obce i wydano za granicą. Gustaw Morcinek zmarł na białaczkę 20 grudnia 1963 w Krakowie i został pochowany na Cmentarzu Komunalnym w Cieszynie.

**episylografia - zbiór listów*

Działalność polityczna

Morcinek był już we wczesnej młodości człowiekiem aktywnym politycznie. W październiku 1918 jako Einjähriger Korporal Morcinek (jednoroczny kapral Morcinek) uczestniczył u schyłku Austro-Węgier w przewrocie polskiej Rady Narodowej na Śląsku Cieszyńskim, którego celem było przyłączenie całego Księstwa Cieszyńskiego do Polski. Sam Morcinek brał udział w przejmowaniu garnizonu cieszyńskiego. M.in. to on przyjął 31 października 1918 fonogram z instrukcjami pułkownika Bolesław Rosji z Polskiej Komendy Wojskowej w Krakowie. W okresie międzywojennym, działalność społeczno-polityczną Morcinek można określić jako antyniemiecką, niektórzy krytycy zarzucali mu wręcz krzewienie nienawiści do Niemców. Okres powojenny wiąże się politycznie z PZPR, z katowickim mandatem polskim do Sejmu PRL I kadencji (1952-1956) i oddaloną propozycją zmiany nazwy Katowic na Stalinogród po śmierci Stalina w 1953 roku, podsunęta mu przez Bieruta. Propozycja ta spotkała się z dezaprobatą ludności Katowic i brakiem zrozumienia, dla wcześniej bardzo lubianego i cieszącego się dużym szacunkiem na Śląsku pisarza.

Wybór dzieł

- *Byli dwaj bracia* (1928)
- *Serce za tamą* (1929)
- *Wyrąbany chodnik* (1931-32)
- *Narodziny serca*. Powieść dla młodzieży (1932)
- *Łysek z pokładu Idy* (1933)
- *Śląsk* (1933), monografia
- *Chleb na kamieniu*, zbiór nowel
- *Inżynier Szeruda* (1937)
- *Listy spod morwy* (1945) wspomnienia obozowe
- *Ludzie są dobrzy* (1946)
- *Dziewczyna z Champs-Elysees* wspomnienia obozowe
- *Listy z mojego Rzymu* wspomnienia obozowe
- *Wyorane kamienie* (1946)
- *Uśmiech na drodze* (1948)
- *Pokład Joanny* (1950), Państwowa Nagroda Literacka
- *Ondraszek* (1953), powieść historyczna
- *Jak górnik Bulandra diabła oszukał* (1958, baśnie śląskie)
- *Gwiazdy w studni* powieść dla dzieci
- *Zabłąkane ptaki*
- *Urodzaj ludzi*
- *Mat Kurt Kraus* (1957)
- *Przedziwne śląskie powiarki* (1961), baśnie śląskie
- *Ziemia cieszyńska*, monografia etnograficzna

- Czarna Julka

